

Enkele beschouwingen omtrent het politie-sociologisch onderzoek in België*

C. Fijnaut**

I. Inleiding

Het vormt een wezenlijk bestanddeel van wetenschapsbeoefening om bij tijd en wijle de balans op te maken van wat er in 't algemeen of op een bepaald gebied is gebeurd. Zulke balans verruimt bij degenen die nauw betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van een vakgebied, het eigen inzicht in wat zij hebben gedaan. Ook maakt zij dat gebied meer toegankelijk voor personen die er niet mee vertrouwd zijn, maar er zich om welke reden dan ook voor interesseren. Verder wordt met het opmaken van de rekening een welkome gelegenheid geschapen om over de toekomst na te denken.

Hoe maakt men echter de balans van een vakgebied in een bepaald land op? Hoe weegt men wat zich daar in een bepaald gebied heeft afgespeeld? En niet alleen stelt zich de vraag 'hoe' er moet of kan worden gewogen, maar ook de vraag: met welke gewichten?

In beginsel zijn er heel wat mogelijkheden om de gestelde vragen te beantwoorden. Om de balans op te maken van het politie-sociologisch onderzoek dat in de voorbije 10-15 jaren in België werd verricht, wordt hierna allereerst een overzicht gegeven van de ontwikkeling en de stand van dit onderzoek en van het institutionele kader waarin het werd gedaan. Dit overzicht bestaat uit twee delen: een blik op de toestand zoals zij in het algemeen is, en een uiteenzetting over het onderzoek dat aan de K.U. Leuven werd verricht. Vervolgens worden het onderzoek en zijn institutionele kader afgezet tegen die in andere vakgebieden in België. Een dergelijke vergelijking verschaft een eerste mogelijkheid om de tegenwoordige toestand van het politie-sociologisch onderzoek te 'wegen': wijkt die toestand af van die in andere sectoren van het nationale sociologisch onderzoek? Bij deze vergelijking wordt natuurlijk dankbaar gebruik gemaakt van de (vergelijkende) studies die verleden jaar door Luc Huyse en Jan Berting zijn gebundeld in *Als in een spiegel? Een sociologische kaart van België en Nederland*.¹ De tweede mogelijkheid die wordt benut om de huidige toestand van het politie-sociologisch onderzoek in België te 'wegen', is die van de internationale vergelij-

* Tekst van een lezing gehouden op de Belgisch-Nederlandse Sociologendagen die onder het opschrift: 'De balans van de sociologie sinds 1970' op 25 en 26 april 1984 plaatsvonden te Amsterdam.

** Raadadviseur bij het ministerie van justitie (Den Haag), buitengewoon docent aan de K.U. Leuven.

1. HUYSE, L. en BERTING, J., (red.). *Als in een spiegel? Een sociologische kaart van België en Nederland*, Leuven, 1983.

king op hetzelfde vakgebied: hoe is het in het licht van de ontwikkelingen elders met dit onderzoek gesteld? Voor het maken van deze vergelijking doe ik beroep op vergelijkende studies die ik eerder hieromtrent heb gemaakt.

Maar, vooral gelet op het feit dat de toestand van het politie-sociologisch onderzoek niet rooskleurig is, is het in mijn ogen niet voldoende om alleen maar de balans van dit onderzoek op te maken. Zeker als men deze toestand zou willen verbeteren, is het even hard nodig om naar een verklaring voor dit gegeven te zoeken. Hiertoe wordt opnieuw beroep gedaan op het zojuist geciteerde boek van L. Huyse en J. Berting, en met name op de beschouwingen van L. Huyse over de achtergronden van de stand van het sociologisch onderzoek in België. In het bijzonder zal de visie die hij heeft op de oorzaken van de achterstandssituatie waarin dit onderzoek volgens hem en zijn Belgische mede-auteurs in het algemeen toch wel verkeert, op het onderhavige gebied worden beproefd. Gaat die visie in dit geval ook op?

Deze uiteenzetting wordt tenslotte afgerond met een beschouwing over de toekomst van het (sociologisch) onderzoek met betrekking tot de politie in België.

II. Een balans van het politie-sociologisch onderzoek in België

1. De algemene toestand

Wie de algemene toestand van het politie-sociologisch onderzoek in België in ogenschouw neemt, merkt drie dingen op.

De eerste vaststelling zal zijn dat er in het algemeen bijzonder weinig onderzoek is verricht, en dat het weinige onderzoek dat is gedaan, hoofdzakelijk is uitgevoerd door leden van de Afdeling Strafrecht en Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid K.U. Leuven. Deze globale vaststelling impliceert als het ware de 2 andere bevindingen.

Want ten tweede kan worden vastgesteld dat er buiten de universiteit niet of nauwelijks aan politie-sociologisch onderzoek wordt gedaan. Dit zou ook moeilijk kunnen omdat er noch bij de politiediensten zelf noch bij de betrokken departementen afdelingen of centra zijn opgericht, bestaan, die zulk onderzoek zouden kunnen uitvoeren. Aan de generale staf van de rijkswacht is wel een studiedienst verbonden, maar deze dienst verricht geen empirisch onderzoek. En de enkele socioloog die in een officiersrang bij de rijkswacht dient, is aan meer omvattend onderzoek nooit toegekomen.² Bij de gemeentepolitie, de gerechtelijke politie en de landelijke politie zijn er zelfs geen ietwat uitgebouwde studien/of documentatiecentra. Wat er in de kring van met name de gemeentepolitie ooit aan sociaal-wetenschappelijk onderzoek is gedaan, is dan ook het werk geweest van studieuze eenzaten. Hierbij moet vooral worden gedacht aan het rapport *Werving en selectie*, dat in 1983 werd uitgebracht door enkele leden van het Studie-, Overleg- en Coördinatiecentrum van de Gemeentepolitie van de Pro-

2. Het betreft hier W. VIAENE. Zie van zijn hand o.m. *Krachtlijnen voor de uitbouw van een commando-controle infosysteem* in: *Document*, nr. 4, 1974, blz. 55-95, *Organisatie van de terreinoperaties* in: *Document*, nr. 7, 1975, blz. 1-22, en *Is de rijkswacht te sterk en niet gecontroleerd?* in: *Document*, nr. 14, 1977, blz. 1-14.

vincie Antwerpen.³ De ministeries van landsverdediging (rijkswacht), van justitie (gerechtelijke politie) en van binnenlandse zaken (gemeentepolitie en landelijke politie) beschikken, zoals gezegd, al evenmin over speciale onderzoeks- of documentatiecentra. Alleen het Studiecentrum voor de Jeugdmisdadigheid, dat door het ministerie van justitie werd gesubsidieerd maar in het kader van de staatshervorming inmiddels al weer is opgeheven, heeft zich enkele jaren geleden één keer gewaagd aan een politie-onderzoek, nl. *La police vue par les jeunes* door J.P. Potvin en Ch. Tisseyre (1978).⁴

Op de derde plaats kan onmiddellijk worden geconstateerd dat er in Walloënië, aan Waalse universiteiten, nimmer sociologisch onderzoek met betrekking tot het politiewezen ter hand werd genomen. Dit onderzoek is dus tot nu toe enkel in Vlaanderen verricht.

Kortom: het sociologisch politie-onderzoek is een Vlaamse, universitaire en Leuvense zaak.

2. Het onderzoek aan de Afdeling Strafrecht en Criminologie van de K.U. Leuven

Wellicht bestaat bij velen (in Vlaanderen) de indruk dat het sociologisch onderzoek met betrekking tot het politiewezen aan deze Afdeling dateert uit de jaren 1973-1974. Deze indruk is in het algemeen gesproken ook wel juist. Wordt de ontwikkeling van dit onderzoek echter *en détail* bekeken, dan dringt zich toch een wat genuanceerder beeld op. Dan immers springt in het oog dat ook al voordien de opeenvolgende voorzitters van de Afdeling op z'n minst de relevantie van crimineel-sociologisch onderzoek van de politie inzagen. Prof. dr. E. De Greeff verwoordde dit inzicht o.a. in een lezing die hij onder de titel *Criminologie et policier* in 1956 hield voor de officieren van de Brusselse gemeentepolitie.⁵ Prof. dr. R. Dellaert gaf er duidelijk blijk van het wetenschappelijk en maatschappelijk belang van dit onderzoek te onderkennen toen hij halverwege de jaren '60 optrad als promotor van het onderzoek dat J.M.H. Knibbeler toen instelde naar *De verhouding burgers - politie-ambtenaren in Nederland*⁶, en toen hij met zijn naaste medewerkers (T. Peters en S. de Batselier) in 1970 een studiedag organiseerde over de structuur van het (Belgische) politieapparaat en de opleiding van politiemensen.⁷ Maar het staat wél buiten kijf dat hun belangstelling niet is uitgemond in meer omvattend empirisch politie-onderzoek, en dat zij daarenboven sterk psychologisch-psychiatrisch was gekleurd. Dit laatste kon ook moeilijk anders want ondanks hun interdisciplinaire opvatting van de criminologie waren en bleven Prof. dr. E. De Greeff en Prof. dr. R. Dellaert psychiaters.⁸

3. Studie-, Overleg- en Coördinatiecentrum van de Gemeentepolitie van de Provincie Antwerpen. *Werving en selectie. Investeren in mensen. Professioneel speuren naar geschikt politiepersoneel*, Antwerpen, 1983.

4. POTVIN, J.P. et TISSEYRE, CH., *La police vue par les jeunes*, Brussel, 1978.

5. DE GREEFF, E., *Criminologie et policier*, Brussel, 1956.

6. KNIBBELER, J.M.H., *De verhouding burgers - politieambtenaren in Nederland in een criminologisch perspectief*, Sittard, 1966.

7. DELLAERT, R., PETERS, T., e.a. *De politie. Selectie, differentiatie, coördinatie in criminologisch perspectief*, Leuven, 1970.

8. Zie hiertoe b.v. Prof. dr. René Dellaert. *Zijn leven en zijn werk*, Antwerpen, 1980.

Het is evenwel ontegenzeggelijk een feit dat Prof. dr. L. van Outrive in het begin van de jaren '70 op dit punt in tweëerlei zin een doorbraak heeft geforceerd. Ten eerste heeft hij er zeer voor geijverd dat de criminologie-beoefening aan deze Afdeling ook op het stuk van de politie zou aansluiten bij de nieuwe (interactionistische en neo-marxistische) ontwikkelingen, die toentertijd in Noord-Amerika plaatsvonden. Ten tweede heeft hij (samen met Prof. dr. J. Verhaegen) in 1973 fondsen en medewerkers gezocht om sociologisch en juridisch onderzoek van het (Belgische) politiewezen te kunnen gaan doen.⁹ Dit initiatief heeft in de navolgende jaren de gedaante van een kleine, niet-officiële onderzoeksgroep (een viertal personen) aangenomen die zich onder zijn leiding op verschillende manieren in diverse domeinen van het politiewezen heeft verdiept.

Het empirisch onderzoek van deze groep is in de voorbije jaren zowel gericht geweest op het algemene politieapparaat als op de bijzondere politiediensten.

Het onderzoek van het algemene politieapparaat heeft allereerst geresulteerd in een veelomvattende historisch-sociologische studie van het (Belgische) politie-apparaat door schrijver dezes. Het eerste deel van deze studie werd in 1979 gepubliceerd onder de titel *Opdat de macht een toevlucht zij? Een historische studie van het politieapparaat als een politieke instelling*.¹⁰ Het materiaal voor de 2 overige delen is wel verzameld, maar kon tot op de dag van vandaag door allereerste omstandigheden jammer genoeg nog niet worden omgezet in onderzoeksrapporten. De tweede vrucht van dit onderzoek is een omvangrijke studie van het bestuur, de organisatie en de evaluatie van de gemeentepolitie in de provincie Limburg, die in 1979 door Prof. dr. L. van Outrive en ondergetekende werd aangepakt op verzoek van de gemeentepolitie en de bestuurders in die provincie. Deze bestuurssociologische studie werd in samenwerking met het Limburgs Instituut voor Samenlevingsopbouw uitgevoerd. Zij zal dit jaar nog onder de titel *De gemeentepolitie in de provincie Limburg* verschijnen.¹¹ Het derde onderzoek dat in dit verband mag worden genoemd is de rechtssociologische studie van mijn hand met betrekking tot de oprichting, de ondergang en de toekomst van de narcoticabrigades van de rijkswacht en van het ministerie van justitie. Deze studie is einde 1983 gepubliceerd onder de titel *De zaak François. Beschouwingen naar aanleiding van het vonnis*.¹²

Het onderzoek van de bijzondere politiediensten is ten eerste uitgemond in een inventariserende studie van deze diensten, in het bijzonder van de arbeidsinspectie. Zij werd in 1980 door P. Ponsaers en R. de Cuyper gepubliceerd onder de titel: *Arbeidsinspectie: overheidszaak of privé-aangelegenheid*.¹³ Nadien

9. De resultaten van het juridische onderzoek werden gepubliceerd in LAFFINEUR, G., *Police communale, gendarmerie, police judiciaire des parquets*, Heule, 1979.

10. FIJNAUT, C., *Opdat de macht een toevlucht zij? Een historische studie van het politieapparaat als een politieke instelling*, Antwerpen, 1979, 2 Dln.

11. Over dit onderzoek is wel reeds in 5 omvangrijke tussenrapporten verslag uitgebracht.

12. FIJNAUT, C., *De zaak-François. Beschouwingen naar aanleiding van het vonnis*, Antwerpen, 1983.

13. PONSAERS, P. en DE CUYPER, R., *Arbeidsinspectie: overheidszaak of privé-aangelegenheid*, Antwerpen, 1980.

heeft de eerstgenoemde zijn onderzoek van de arbeidsinspectie voortgezet en het in 1983 voltooid met een proefschrift over *Arbeidsinspectie en kapitalisme*.¹⁴

Met de opsomming van het grotere (gepubliceerde) onderzoek zijn de activiteiten, die deze onderzoeksgroep sedert 1973 heeft ontplooid, zeker niet uitputtend omschreven. De leden van deze groep hebben in de loop der jaren immers vele tientallen artikelen over de politie gepubliceerd. Verder hebben zij talrijke (inter-)nationale en Vlaamse studiedagen op dit terrein (mede-)georganiseerd. Ook zijn er onder hun leiding heel wat interessante licentiaatsverhandelingen over het algemene en bijzondere politieapparaat gemaakt. En tenslotte zijn zij eveneens nauw betrokken geweest bij pogingen die allerhande personen, instanties, groeperingen en verenigingen gedurende de voorbije jaren in het werk hebben gesteld om de organisatie en werking van het politieapparaat te veranderen. Het zou echter buiten het kader van deze uiteenzetting voeren om op al deze werkzaamheden dieper in te gaan.

Wel kan dit overzicht van haar onderzoek niet worden afgerond zonder te zeggen dat deze groep zo'n 1-2 jaar geleden volledig uit elkaar is gevallen. Deze desintegratie was de resultante van een héél complex van factoren. Aan de ene kant was zij evenwel hoofdzakelijk een gevolg van toenemende verschillen van inzicht tussen de gangmakers van deze groep met betrekking tot het uit te voeren en de uitvoering van wetenschappelijk onderzoek enerzijds, en de maatschappelijke opstelling in politie-aangelegenheden anderzijds. Aan de andere kant brachten de financiële bezuinigingen met zich mee dat er voor de andere leden van de groep aan de universiteit geen toekomst meer was. Zij moesten haar verlaten.

3. *Het onderzoek op de balans*

Het is vanzelfsprekend niet zo'n kunst om na deze schets van de stand van het politie-sociologisch onderzoek allerhande witte plekken aan te wijzen in dit vakgebied. Niet alleen zijn er allerhande relevante theorieën en methoden niet toegepast, maar ook zijn hele stukken van het politiewezen nog blanco.

Is het echter aangewezen om op deze manier de balans van dit onderzoek op te maken? Wordt die dan niet te veel in het luchtledige, te veel tegen de oneindige horizonnen van theorie en werkelijkheid opgemaakt? Is het niet realistischer, en dus verkieslijker, om de stand van het politie-sociologisch onderzoek in België enerzijds af te zetten tegen die van het onderzoek dat in andere sectoren van de nationale sociologische discipline werd uitgevoerd, en anderzijds tegen die van het politie-sociologisch onderzoek dat in andere, in de ons omringende landen werd verricht? Ik meen van wel, temeer omdat deze handelwijze de mogelijkheden vergroot om de verklaring van L. Huyse voor de achterstandssituatie van het sociologisch onderzoek in België te beproeven.

Vergelijkt men de huidige stand van het politie-sociologisch onderzoek nu met die van soortgelijke vakgebieden in België, dan krijgt men de indruk dat dit onderzoek in allerhande opzichten minder tot ontwikkeling is gekomen dan het

14. PONSAERS, P., *Arbeidsinspectie en kapitalisme. Structuralistische analyse van de functie van een bijzonder strafrechtsbedelingsapparaat binnen de kapitalistische productiewijze.*, Leuven, 1983, 2 Dln. (niet uitgegeven).

onderzoek in de sfeer van met name de arbeidssociologie, de onderwijssociologie en de medische sociologie.¹⁵ Het heeft er in elk geval veel van dat het onderzoek in de politiesfeer (veel) later op gang is gekomen, dat er ook gewoon minder onderzoek is verricht, en dat dit onderzoek inhoudelijk ook minder verscheiden is dan het onderzoek in de andere sectoren. Verder kan men zich eveneens niet aan de indruk onttrekken dat de politie-sociologie in het universitaire bestel minder vaste voet aan de grond heeft gekregen dan de meeste andere sociologieën. Niet alleen worden deze in 't algemeen aan meerdere universiteiten beoefend, maar zij hebben hier in de vorm van aparte centra, afdelingen en/of licenties ook meer erkenning verworven dan de politie-sociologie; in 'Leuven' is voor de politie-sociologie slechts enige ruimte gereserveerd in het programma van de 2e licentie criminologie. Tenslotte valt het op dat zeker op het terrein van de arbeidssociologie en de onderwijssociologie door allerhande niet-universitaire centra een hele waaier van beleidsgericht onderzoek wordt verricht, terwijl dit in het domein van de politie-sociologie niet of nauwelijks voorkomt. Maakt men dus de balans van het politie-sociologisch onderzoek op via binnenlandse vergelijking met andere sectoren van de sociologische discipline, dan is haar saldo negatief.

Dit laatste is echter niet het geval wanneer de stand van het politie-sociologisch onderzoek in België wordt vergeleken met die van hetzelfde onderzoek in het buitenland. Want dan moet worden geconstateerd dat de situatie in België rooskleuriger is dan in tal van andere kleine, middelgrote en grote landen in West-Europa. Te denken valt hierbij aan de Scandinavische landen, aan Middeuropese staten als Oostenrijk en Zwitserland, en aan Italië, Spanje, Portugal en Frankrijk. Maar zij ziet er inderdaad weer veel minder fraai uit dan in Engeland, Duitsland en Nederland. In de drie laatstgenoemde landen bestaat er niet alleen aan de universiteiten veel meer belangstelling voor het politiewezen dan in België, maar wordt er ook binnen dit wezen zelf – zowel op departementaal niveau als op het niveau van de diensten – (meer) werk gemaakt van sociologisch, of ruimer: sociaal-wetenschappelijk onderzoek.¹⁶

Voegt men tot slot de 2 balansen samen dan is er dus reden voor een gematigde tevredenheid over wat in de voorbije 10 jaar werd gerealiseerd.

III. Bouwstenen voor een verklaring

In het recente, al meer genoemde verzamelwerk *Als in een spiegel?* komen L. Huyse en J. Berting – mede aan de hand van wat de andere (Belgische) auteurs erover schrijven – tot de conclusie dat de sociologie-beoefening in België

15. Bij het maken van deze vergelijking is gebruik gemaakt van de overzichten die GEVERS, P., (arbeidssociologie), MORTIER, J. en VERHOEVEN, J., (onderwijsociologie), en NUYENS, Y., (medische sociologie) over hun vakgebied hebben gepubliceerd in het in noot 1 aangehaalde verzamelwerk van HUYSE, L. en BERTING, J.

16. FIJNAUT, C., *De praktijk van de wetenschap en de politieke praktijk. Een vergelijking van de situatie in België met die in de omringende landen*. In: GEEROMS, M., (red.). *Strafrechtsbedeling en wetenschappelijk onderzoek*. Gent, 1978, blz. 78-153. Verder wordt hier reeds gebruik gemaakt van de nog niet uitgegeven studie *Onderzoek in ontwikkeling*. Overigens moet men niet denken dat b.v. in Nederland 'alles' onderzocht is. Ook hier vertoont de onderzoekskaart nog vele en grote witte plekken. Vgl. FIJNAUT, C., *Over de toekomst van het politie-onderzoek in Nederland* (nog niet gepubliceerd).

ten opzichte van Nederland in een achterstandssituatie verkeert. Zeker, zij maken het nodige voorbehoud ten aanzien van de omvang en de diepgang van de verschillen, maar zij onderkennen ze als zodanig wel. Het eerste verschil slaat op de omvang enz. van de informatie die van overheidswege over de samenleving wordt verstrekt. In België zou deze informatieverstrekking, die erg belangrijk is voor de beoefening van de sociologie, veel minder zijn dan in Nederland. Het tweede verschil heeft betrekking op het min of meer wetenschappelijke instrumentarium (adviesorganen, deskundigen) ter beheersing van maatschappelijke problemen. In Nederland zou dit instrumentarium veel groter zijn. Het derde verschil betreft de verwetenschappelijking van het beleid. Ook die zou in België veel minder ver gaan.¹⁷

Toegepast op het politiewezen gaat deze beschrijving helemaal op. Er bestaan in België ongetwijfeld b.v. minder continue publieke bronnen via welke men het politiebeleid op een beetje behoorlijke manier kan volgen (parlementaire documenten, tijdschriften enz.). En hoezeer het wetenschappelijk onderzoek hierdoor wordt belemmerd, is onlangs nog uitvoerig gedocumenteerd in het verslag van een onderzoeker over de barre tocht die hij langs het politiewezen had gemaakt om eigenlijk ... geen stap verder te komen.¹⁸ Niet dat de Nederlandse politie voor onderzoekers zonder meer een *eldorado* is, maar tot op de dag van vandaag tenminste, staat zij toch veel meer open voor universitaire wetenschappers. En als men alleen nog maar kijkt naar de onderzoeksafdelingen die op de Nederlandse ministeries van binnenlandse zaken en justitie sociaal-wetenschappelijk politie-onderzoek bedrijven, en vervolgens bedenkt dat in België niets dergelijks bestaat, dan kan het ook geen punt van discussie zijn dat in Nederland niet alleen het instrumentarium om politieproblemen te beheersen veel verder is uitgebouwd dan in België, maar dat hier ook de verwetenschappelijking van het politiebeleid meer is voortgeschreden.¹⁹

Volgens L. Huyse kan de achterstandssituatie van de sociologie in België worden verklaard door het feit dat de politieke partijen met wederzijds goedvinden het maatschappelijke en politieke leven erg ver *in de diepte* en *in de breedte* doordringen, dat wil zeggen: zij beheersen aan het begin in tal van domeinen van het maatschappelijk leven 'de probleemformulering, articulering van belangen en rangordening van politieke claims', en zij controleren op het einde 'de regelvorming, regeltoepassing en tenuitvoerlegging van beslissingen' door de overheid. Want deze situatie werkt enerzijds de verschraling van de informatieverstrekking in de hand: de gevestigde partijen, die trouwens een sterke invloed op de media kunnen doen gelden, hebben totaal geen belang bij een ruimdenkende informatie-politiek. Anderzijds is er door deze situatie niet of nauwelijks behoefte aan een wat autonome en deskundige overheidsadministratie: de partijen (en de tot hun familie behorende vakbonden) die via het personeelsbeleid de werking van deze administratie in hun greep hebben, weten heus zelf wel wat

17. HUYSE, L. en BERTING, J., (red.), op. cit., blz. 260-262.

18. VERBIEST, D., Openbaarheid van bestuur inzake politie en veiligheid, *T.B.P. 38e jrg., nr. 1*, 1983, blz. 11-20. Zie ook FIJNAUT, C., *De praktijk van de wetenschap en de politieke praktijk. Een vergelijking van de situatie in België met die in de omliggende landen*, blz. 116-119.

19. FIJNAUT, C., De beleidsrelevantie van het beleidsgerichte politie-onderzoek, *Tijdschrift voor de Politie*, 42e jrg., nr. 4, 1980, blz. 149-159.

‘goed’ voor het land is. Daar hebben zij geen onafhankelijke experten en professionele wetenschappers voor nodig!²⁰

Is deze verklaring voor de situatie in ons geval nu even toepasselijk als de beschrijving ervan? Daar twijfel ik aan, en wel om de volgende redenen.

Ten eerste kan men zich afvragen of deze verklaring niet moet worden gereactiveerd in het licht van het feit dat in een ruim gesorteerd aantal andere West-europese landen de achterstand van het sociologisch politie-onderzoek nog veel groter is dan in België. Moeten op macro-sociologisch niveau dan ook niet (nog) andere factoren dan politieke verzuiling in aanmerking worden genomen om deze achterstand in het algemeen te kunnen verklaren? Men zou b.v. kunnen denken aan de algemene ideologie, misschien beter: de *mentalité*, die het openbare en particuliere leven in een land domineert. Verdraagt b.v. het egocentrische liberalisme dat het leefpatroon van zoveel Belgen kenmerkt, wel sociologische visies op mens en maatschappij?

In nauwe aansluiting op dit punt kan, ten tweede, naar voren worden gebracht dat niet alleen het politie-sociologisch onderzoek in België achterop is bij dat in Nederland, maar *alle* wetenschappelijk onderzoek omtrent het politiewezen. In dit land is er eveneens niet of nauwelijks sprake van juridisch onderzoek, of van psychologisch onderzoek, of van historisch onderzoek.²¹ Op deze punten vergeleken verkeert België zelfs in een achterstandssituatie ten opzichte van landen als Frankrijk en Oostenrijk. Ook hierom lijkt 't mij inderdaad onwaarschijnlijk dat (in dit geval) alleen de politieke verzuiling in het geding is. Speelt hier b.v. ook niet de geschiedenis van de humane wetenschappen een belangrijke rol? Meer bepaald kan ik me b.v. voorstellen dat het feit dat sinds mensenheugenis vrijwel uitsluitend hooggeplaatste magistraten de leerstoelen in het strafrecht bezetten, de juridische studie van politievraagstukken zeker niet heeft bevorderd; dezen hadden bij deze studie zeker geen belang, en hadden er (dientengevolge?) misschien ook wel geen belangstelling voor. Belangrijker in dit kader is echter het gegeven dat het politie-sociologisch onderzoek alleen in Vlaanderen en niet in Wallonië is opgebloeid. Want dit belangrijke verschil heeft mijns inziens alles te maken met het feit dat in Vlaanderen de sociologie langzaam maar zeker in de richting van Amerika is geëvolueerd, waar het politie-sociologisch onderzoek dateert uit het begin van de jaren '60, terwijl in Wallonië de sociologie nog steeds wordt gedomineerd door de Franse oratorische traditie, of althans door een traditie waarin tot voor kort geen plaats was voor empirisch-sociologisch onderzoek van het politiewezen.

Ondanks de vorenstaande relativeringen van de rol die de politieke verzuiling in dit verband speelt, strijd ik, ten derde, in beginsel helemaal niet af dat dit fenomeen ook in het domein van de politie-sociologie volop aanwezig is. Deze verzuiling is zeker een van de belangrijke redenen van de vrij algemene en grote ontoegankelijkheid van het politiewezen voor onderzoekers, en van de geringe verwetenschappelijking van het politiebeleid. De concrete werking van dit fenomeen kwam in de afgelopen jaren trouwens zeer goed tot uitdrukking in de werk-

20. HUYSE, L., Breuklijnen in de Belgische samenleving, in: HUYSE, L. en BERTING, J., (red.), *op. cit.*, blz. 20-24.

21. Om een vrij volledig overzicht te krijgen van wat er in de afgelopen 5 jaar in België over de politie is gepubliceerd, raadplege men de rubriek *Opsporing en politie* in *Panopticon*.

zaamheden van de parlementaire onderzoekscommissie die op initiatief van de Socialistische Partij maar met instemming van vrijwel alle andere partijen een onderzoek zou instellen naar de organisatie etc. van het politiewezen op 't stuk van de ordehandhaving. Met veel tam-tam opgericht om de grote problemen die er op dit vlak inderdaad bestaan, aan te pakken bracht deze commissie van haar onderzoek echter zo goed als niets terecht; haar rapport was een regelrechte ramp.²² Het feit dat dit zo is gelopen, moet mijns inziens inderdaad aan de verzuiling worden geweten: geen van de politieke partijen had echt behoefte aan een grondig onderzoek waarvan de resultaten onverbloemd zouden worden bekend gemaakt. Dit verklaart naar mijn mening ook waarom de commissie geen externe deskundigen aantrok om haar voor te lichten, ofschoon de betrokken wetgeving hiertoe volop de gelegenheid biedt. Alleen de voorzitter van de commissie liet zich bijstaan door een werkgroep, maar wel door eentje die enkel bestond uit ... aanhangers van zijn partij.

Dit volleerd staaltje van politieke *window-dressing* mag ons, ten vierde, echter niet de ogen doen sluiten voor 2 complicaties die zich in dit geval voordoen, en die naar mijn mening op zijn minst nopen tot nuancering van de door L. Huyse opgestelde verklaring. De eerste complicatie is dat de centrale politiediensten in dit land tegenwoordig hetzij direct (de rijkswacht) hetzij indirect (de gerechtelijke politie via haar volledige ondergeschiktheid aan het openbaar ministerie) wél een betrekkelijke hoge professionele status genieten, en dus b.v. lang niet zoveel 'last' hebben van partij-politieke inmenging in hun (personeels-)beleid als andere delen van de rijksoverheid. Hoe deze politieke elites die status hebben kunnen verwerven is ook in dit verband natuurlijk een boeiende vraag, want dit zou een gevolg van de verzuiling kunnen zijn. In mijn ogen is het dit ook: tussen de grote politieke families bestaat er consensus over de noodzaak van een hoogwaardige centrale politie- en justitiemacht. Waarom? Omdat zij die macht behoeven om hun onderlinge conflicten desnoods met het zwaard te kunnen reguleren.²³ In dit geval werkt de verzuiling dus langs een omweg in de hand dat deze diensten zich erg moeilijk lenen voor extern wetenschappelijk onderzoek, in elk geval veel moeilijker dan de plaatselijke politiediensten die geen professionele status hebben. En dit laatste gegeven brengt ons onmiddellijk bij de tweede complicatie: de (status-)conflicten tussen de centrale en de lokale politiediensten bevorderen op hun beurt weer dat de laatstgenoemde diensten zich juist vrij gemakkelijk openstellen voor sociologisch en, ruimer, sociaal-wetenschappelijk onderzoek, omdat zij hopen dat zij zich mede door zulk onderzoek kunnen bevrijden uit hun onderliggende positie. Kan dit onderzoek immers al niet rechtstreeks tot verbetering van hun maatschappelijke positie en hun organisatie en werking leiden, het versterkt allicht hun politieke claims op verbetering hiervan, zoals duidelijk is gebleken in de kwestie van de wet op de gemeentepolitie.²⁴ De relaties tussen politieke verzuiling en sociologisch onderzoek zitten, tenminste

22. FIJNAUT, C., De (B)SP en het politievraagstuk, *De Nieuwe Maand*, 25e jrg., nr. 2, 1982, blz. 594-603.

23. Vgl. FIJNAUT, C., Politie-opleiding en politie-apparaat in West-Europa, *Justitiële Verkenningen*, nr. 1, 1983, blz. 5-27.

24. Zie hiervoor de geschiedenis van de diverse wetsontwerpen en voorstellen zoals die onlangs is opgetekend door BERDEN, B., in *De Politieofficier*, nr. 1, 1984, blz. 15-21.

in dit geval, dus toch wel wat gecompliceerder in elkaar dan de vrij strakke verklaring van L. Huyse suggereert.

Op de vijfde plaats schiet Huyse's verklaring volgens mij te kort waar het gaat om de verschillen in ontwikkeling die er tussen de diverse sociologieën in België denkbaar bestaan. Waarom is de politie-sociologie zoveel minder ontwikkeld dan de andere takken van deze discipline? Wat heeft dit met politieke verzuiling te maken? Heeft het er wel iets mee te maken? Moet een verklaring hiervoor b.v. ook niet worden gezocht in grote verschillen tussen wezenlijke kenmerken van de resp. onderzoeksvelden? Is de sfeer van de binnenlandse veiligheid niet welhaast per definitie minder toegankelijk dan die van, ik noem maar wat, het onderwijs en de gezondheidszorg? Ik meen van wel. En waarom zou een deel van de verklaring van dit verschil ook niet gezocht moeten worden in verschillen tussen de personen die op een gegeven moment de voortrekkers op de diverse vakgebieden zijn?

Op de zesde en laatste plaats mis ik in deze verklaring de verzuiling van de sociologiebeoefening zelf, en de gevolgen van deze verzuiling voor de maatschappelijke en universitaire ontplooiing van het vak. Niettemin is er, ook in de politie-sociologische sfeer, wel degelijk sprake van zulke verzuiling, en zijn de bedoelde gevolgen ervan bepaald niet gering. Want partij-politieke affiliatie brengt oh! zo vlug met zich mee dat de betrokken onderzoekers nog slechts moeilijk toegang hebben tot de segmenten van hun vakgebied waarover andere zuilen dan de hunne de scepter zwaaien. Veel erger is nog, althans vanuit academisch standpunt, wanneer geaffilieerde universitaires de taal van de wetenschap op subtiële wijze beginnen te vermengen met die van de partijpolitiek, en er op een gegeven moment zelfs niet meer voor terugschrikken om b.v. in de redactie van een tijdschrift hun machtspositie te gebruiken tegen onafhankelijke onderzoekers die hun stem willen verheffen tegen toestanden of ontwikkelingen waarvoor hun zuil een grote verantwoordelijkheid draagt. Want dergelijke censuur is gewoonweg moordend voor de ontplooiing van een vakgebied.

Hoe dan ook, voor mij staat het vast dat de ideeën van L. Huyse over de ontwikkelingen tussen verzuiling en sociologie in België, een boeiende uitdaging vormen voor (vergelijkend) onderzoek met betrekking tot de ontwikkeling en de ontwikkelingskansen van deze discipline. Hopelijk is het vorenstaande commentaar op deze gedachten een prikkel temeer om dit onderzoek ook in de politieke sfeer aan te vatten.

IV. Besluit

Verder onderzoek, maar hopelijk niet alleen buiten België! Uit de vorenstaande schetsen van de situatie in België valt immers gemakkelijk af te leiden dat het er hier voor het politie-sociologisch onderzoek slecht uitziet. En inderdaad, met name door de desintegratie van de Leuvense onderzoeksgroep zijn zeker op korte termijn de vooruitzichten voor dit onderzoek niet rooskleurig. Toch is er alle reden om zonder dralen te ijveren voor de heropbouw van zo'n groep. Niet alleen neemt de politieproblematiek in België net als in de andere Westeuropese staten alsmear toe, maar parallel hieraan manifesteert er zich de laatste tijd ook bij Belgische beleidsmakers een groeiende behoefte aan allerlei vormen van we-

tenschappelijk politie-onderzoek.²⁵ Het spreekt echter vanzelf dat in deze tijd van bezuinigingen de mogelijkheden voor de vorming van zo'n groep niet erg groot zijn.

Om de toekomst van veelkantig en breedvoerig politie-sociologisch onderzoek niettemin veilig te stellen, moet dan ook misschien de oprichting van een universitair politie-instituut worden overwogen dat zich niet alleen op het terrein van de politie-sociologie gaat bewegen maar dat zich tot taak stelt om de lange, politiewetenschappelijke traditie in West-Europa nieuw leven in te blazen door een eigentijdse conceptie van politiewetenschap uit te denken en in onderzoek om te zetten.

Gelet op de vele ontwikkelingen die zich gedurende de voorbije decennia wereldwijd op 't stuk van het wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het politiewezen hebben voorgedaan, is de oprichting van een instituut waarbinnen deze ontwikkelingen in zekere mate worden geïntegreerd, beslist geen overbodige luxe, maar een academische noodzaak. Tevens zal een dergelijk insituut juist door zijn meer geïntegreerde aanpak van politievraagstukken in maatschappelijk opzicht meer vermogen dan eenzijdige, mono-disciplinaire, ja, eventueel verzuilde bestudering van deze vaak erg ingewikkelde kwesties.

De geledingen van deze nieuwe politiewetenschap zouden de volgende kunnen zijn²⁶:

- een *staatkundige* politiewetenschap waarin het vooral gaat om de normatieve bepaling van de taken en bevoegdheden van de politie, en van haar relaties tot de bestuurlijke en justitiële overheid, en tot de bevolking;
- een *menswetenschappelijke* politiewetenschap, vooral gericht op het feitelijke en wenselijke functioneren van het politie-apparaat, in relatie tot zijn eigen doelstellingen, maar niet minder in relatie tot haar betrekkingen met overheid en bevolking, haar eigen organisatie en mensen, en de algemene maatschappelijke omstandigheden en ontwikkelingen;
- een *technologische* politiewetenschap waarbinnen de technische en organisatorische middelen worden ontwikkeld om het politie-apparaat te kunnen laten functioneren op de manier die staatkundig verantwoord is en vanuit menswetenschappelijk oogpunt wenselijk lijkt;
- een *historische* politiewetenschap die zich enerzijds ontplooit in de richting van het tegenwoordige sociaal-historische onderzoek, maar die zich anderzijds vertakt in de richting van het hedendaagse wetenschapshistorische onderzoek;
- en een vergelijkende, een *comparatieve* politiewetenschap die met name is toegesneden op de geschiedenis en de huidige organisatie van de politiestelsels in West-Europa.

Voor de uitwerking van een dergelijke veelomvattende politiewetenschap bestaan ook nog andere argumenten dan welke hiervoor zijn genoemd. Denk b.v. aan het feit dat binnen de E.G. de samenwerking op 't stuk van de binnen-

25. Vgl. b.v. COSYNS, P. en ELIAERTS, C., (red.). *Trends in criminaliteit en criminaliteitsbestrijding*. Antwerpen, 1982.

26. FIJNAUT, C., Over de traditie van de politiewetenschap in West-Europa. In: VAN LOCHEM, P., FIJNAUT, C., en VAN REENEN, P., *Theoretische opstellen rondom de politie*. Apeldoorn, 1983, blz. 21-42.

landse veiligheid de afgelopen jaren aanzienlijk is toegenomen.²⁷ Een evenwichtige opbouw en beoordeling van deze samenwerking vergt evenwel nauwgezet en gedifferentieerd onderzoek van de politiestelsels in de betrokken landen. Zou dan ook niet de E.G. de oprichting van een universitair politie-instituut in het land waar zij zelf is gehuisvest, moeten bevorderen!?

Naschrift

In België, schrijft C. Fijnaut, bevindt de politie-sociologie zich in een dubbele achterstandssituatie. Zij kan qua diepgang en status niet wedijveren met het politie-sociologisch onderzoek in landen als Nederland, Engeland en W. Duitsland. Bovendien is in België zelf de sociologie van onderwijs, gezondheidszorg en arbeidsverhoudingen veel vroeger op gang gekomen en steviger ingeplant dan die politie-sociologie. Ter verklaring van deze achterstandspositie zoekt C. Fijnaut steun bij een door mij ontwikkelde hypothese over de remmende invloed die van de verzuiling op het sociologisch onderzoek hier te lande uitgaat. Zijn bevinding is dat de projectie van de verzuilingshypothese op de stand van zaken in de politie-sociologie slechts gedeeltelijk voldoening geeft.

Er zou hier nu met Fijnaut een hoog-technische discussie te voeren zijn. Bijvoorbeeld over de vraag of hij niet wat onvoorzichtig omspringt met de *reikwijdte* van de verzuilingshypothese. Zij is immers in eerste instantie ontworpen om na te gaan waarom sociologen in België nauwelijks en in Nederland heel uitvoerig in de *politieke besluitvorming* worden betrokken. Die polemiek zou de lezer waarschijnlijk maar matig kunnen boeien. Het lijkt meer aangewezen even in te gaan op twee bijzonder interessante suggesties die Fijnaut in zijn tekst aanbrengt.

1. Hij schrijft terecht dat de 'binnenlandse veiligheid' (de maatschappelijke sector waartoe het politiewezen behoort) zeer vermoedelijk minder toegankelijk is voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek dan, bijvoorbeeld, het onderwijs en de gezondheidszorg. Die ontoegankelijkheid geldt mijns inziens echter voor het hele domein van het recht, domein waarin de rechtsbedeling, de rechtspleging, de advocatuur, het politiewezen enzo thuishoren. Keer op keer valt het mij op hoe dit brede maatschappelijke veld door taboëring of collectief geheugenverlies, door geveinsde of echte onverschilligheid, door subtiele of brutale ontmoedigingstechnieken geheel of gedeeltelijk aan het oog van de wetenschappelijke waarnemer wordt onttrokken. Het is mij niet duidelijk of België hiermee een wat unieke plaats inneemt. In ieder geval is deze weerbarstigheid in ons object van onderzoek een krachtige rem op de ontplooiing van de sociologie van het recht in brede zin. Er zal veel verbeelding nodig zijn om deze aversie te begrijpen en veel energie om ze te neutraliseren.

27. FIJNAUT, C., De grenzen van de rechtstreekse politieke samenwerking in West-Europa. *Delikt en Delinkwent*, 11e jrg. nr. 9, 1980, blz. 711-720.

2. Fijnaut pleit aan het eind van zijn stuk voor de oprichting van een instituut voor politie-onderzoek. Hij tekent trouwens in een boeiende blauwdruk de krachtlijnen waarrond zo'n instituut kan worden opgebouwd. Ik zou zijn voorstel willen amenderen. Gelet op de achterdocht waarmee de mensen van het recht en de beleidsvoerders het politie-onderzoek bekijken, gelet ook op de partijpolitieke stigmatisering van de onderzoekers lijkt het me niet aangewezen zo'n instituut in een universiteit in te planten. Levensvatbaarder zou zijn een instituut dat ontstaat en werkt naar het model van het Centre de Recherche et d'Information Socio-Politiques, beter bekend onder de roepnaam CRISP. De CRISP is een autonoom researchinstituut, op coöperatieve basis, dat een eigen staf laat begeleiden door een raad van politici, ambtenaren en academici. Die raad is een weerspiegeling van de politieke en ideologische verscheidenheid in Wallonië en franstalig Brussel. Met dien verstande dat die pluralistische samenstelling niet het produkt is van een mechanische rekenkunde, maar wel van actieve verdraagzaamheid. Zo heeft onlangs een liberale kabinetschef een als communist bekend staand onderzoeker in de CRISP-raad binnengebracht. Zo maken nu ook twee Vlamingen deel uit van de raad. Die gemengde samenstelling (ideologisch, partijpolitiek, functioneel) laat de CRISP toe weerstanden tegen onderzoek grotendeels uit te schakelen. Uiteraard gedijt zo'n formule slechts in een bepaalde politieke en academische kultuur. Die gunstige voedingsbodem is in Vlaanderen wellicht nog niet helemaal voorradig. Maar wat belet ons op zoek te gaan naar de nodige ingrediënten?

L. Huyse